

там «Месца бортнай сілы» ён прыняў удзел у конкурсе сацыяльных праектаў «SocialWeekend-15» у сакавіку 2020 г.

Традыцыю бортніцтва падтрымліваюць і папулярныя нашчадкі бортнікаў раёна, якія прымаюць удзел у здымках тэлеперадач, фільмаў, праводзяць майстар-класы, у тым ліку ў рамках Міжнароднага фестывалю этнакультурных традыцый «Покліч Палесся» (г.п. Ляскавічы, Петрыкаўскі раён).

ШЛЯХІ ЗАХАВАННЯ ВУСНЫХ ТРАДЫЦЫЙ ВІЦЕБСКАЙ ВОБЛАСЦІ

Лабука К. П.,

дырэктар дзяржаўнай установы

«Віцебскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці»

На Віцебшчыне захавалася нямала абрадаў, песень, танцаў, рамёстваў, якім неабходна надаць высокі статус «немагэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці Рэспублікі Беларусь». Кожны год спецыялісты метадычнага цэнтра сумесна з работнікамі культуры раёнаў адкрываюць для сябе новую старонку ў культурнай гісторыі краю. Спіс немагэрыяльных культурных каштоўнасцей у вобласці пачаўся з уключэння ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь традыцыйнай гульні «Жаніцьба Цярэшкі».

«Жаніцьба Цярэшкі» – беларуская народная гульня для нежанатай моладзі. Даўней мела сакральнае значэнне, з’яўлялася рэпетыцыйнай высельнай абрадаў (маладыя людзі выбіралі сабе пару і жартам жаніліся). Нярэдка пары, якія ўтвараліся падчас гульні, потым бралі шлюб.

У Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь «Абрад “Жаніцьба Цярэшкі”» быў уключаны ў 2010 г., але яго адраджэнне на Лепельшчыне пачалося значна раней, у 1994 г. (в. Велеўшчына).

У 2010 г. Лепельскі аддзел культуры выпусціў кнігу «Цярэшка – святое дзела: “Жаніцьба Цярэшкі” на Лепельшчыне» (аўтар Т. В. Валодзіна). У ёй зроблены структурны аналіз схемы абрадава-гульнявога дзеяння і вылучаны асноўныя элементы: выбар «бацькі» і «мамкі», складанне пар, «шлюб-танец», пасля якога ўдзельнікі атрымліваюць абрадавыя назвы – «дзед» і «баба», «уцёкі», «лаўленне» (лоўля) удзельнікаў, гульні – «мосцік», «вячэра»; заканчвалася ўсё «вячэрай» – агульным святочным застоллем са шчодрым пачастункам.

У кнігу ўвайшло больш за 200 «песень-цярэшак» і гульня-танец з рухамі, фігурамі, «каленцамі». З кожным годам традыцыйная калядная гульня «Жаніцьба Цярэшкі» набывае ўсё большую папулярнасць. Работнікі культуры актыўна супрацоўнічаюць з аграсядзібамі «Люкжына», «Поўсвіж», Лепельскім ваенным

санаторыем, дзе для турыстаў праводзяць абрадавую гульнію «Жаніцьба Цярэшкі». У 2016 г. створаны праект «Захаваем Цярэшку разам», які рэалізуецца па сённяшні дзень. 3 7 студзеня (Каляды) па 19 студзеня (Вадохрышча) народны фальклорны калектыў «Кругаверць» падарожнічае па ўстановах культуры раёна, дзе збіраюць моладзь і гуляюць у традыцыйную гульнію «Жаніцьба Цярэшкі».

Традыцыі гэтай гульні беражліва захоўвае і заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь, узорны фальклорны калектыў «Сунічкі» (кіраўнік – Вераніка Аляксандраўна Хомбак), які выхвааў не адно пакаленне «носьбітаў» фальклору Лепельшчыны.

Народная гульня моладзі «Яшчар» в. Гута Пастаўскага раёна была распаўсюджана яшчэ ў сярэдзіне ХХ ст. Спецыялістамі ДУК «Цэнтр культуры і народнай творчасці Пастаўскага раёна», навуковым супрацоўнікам Людмілай Чатовіч і спецыялістам па фальклору Святланай Марозавай, праведзена вялікая даследчая праца па выніках фальклорных экспедыцый у аддаленыя куткі Пастаўшчыны. У 2018 г. элементу НКС «Народная гульня моладзі “Яшчар”» у в. Гута Пастаўскага раёна нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Гульня «Яшчар» мае старажытнае паходжанне, аб чым сведчаць як назва гульні, што ўвасабляе архаічную міфалагічную істоту, так і асноўныя прыметы. Яшчара (пераапанутага хлопца) садзяць у цэнтры карагода, а дзяўчаты з песняй ходзяць вакол яго. Падчас карагода Яшчару прапануецца выбраць сабе «панну». У яе, як і ў іншых дзяўчат, ён забірае хустку або вянок, а затым кожная дзяўчына спявае Яшчару песню і выконвае яго заданні, каб вярнуць сваю рэч. Гульня на Пастаўшчыне праходзіць у калядны, купальскі і велікодны перыяды, падчас правядзення вячорак з разнастайнымі народнымі гульнямі, песнямі, танцамі пад акампанемент мясцовых музыкаў.

Гульня рэканструювана работнікамі культуры Пастаўшчыны. Уздзельнікамі фальклорнага калектыву Гутцага сельскага культурнага цэнтра распрацаваны праект-акцыя «Святкуем па-беларуску», створаны для папулярызацыі народных гульняў, запісаных у этнаграфічных экспедыцыях на тэрыторыі раёна.

Віцебскае тэлебачанне і тэлеканал «Паставы ТБ» сумесна стварылі трохгадовы праект, прысвечаны Году малой радзімы, у межах якога падрыхтавалі відэафільмы па гісторыка-культурнай спадчыне Пастаўшчыны, у тым ліку па народнай гульні «Яшчар».

У 2020 г. работнікамі культуры ў школах раёна праводзіцца акцыя «Гадзіна народных гульняў», дзе моладзь гуляе ў «Яшчар», а паглядзец на дзеі прыходзяць бацькі, настаўнікі, старэйшыя жыхары вёсак.

У 2016 г. у Дзяржаўны спіс немагэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь уключаны элемент «Традыцыйныя вясельныя звычэй Дубровенскага раёна», у які ўвайшлі гульні «драць зайца», «брахня», «ганяць сучку», «ганяць маладу на ваду», вясельны «рагаты» каравай. Дадзеная

прапанова падрыхтавана на падставе матэрыялаў этнаграфічных экспедыцый, праведзеных з мэтай запісу і даследавання вясельных абрадаў Дубровенскага раёна супрацоўнікамі абласнога і раённага метадычных цэнтраў, а ў 2015 г. сумесна з прадстаўнікамі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктарам філалагічных навук Т. В. Валодзінай і кандыдатам гістарычных навук Т. І. Кухаронак былі выяўлены цікавыя вясельныя звычэй, гульні, абрадавыя песні, мясцовыя асаблівасці вясельнага каравай. Уключэнне ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей вясельных звычаяў Дубровенскага раёна яшчэ раз паказала значнасць і неабходнасць дадзенага кірунку ў рабоце абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці для развіцця фальклору Віцебскай вобласці.

Абласны агляд-конкурс вясельных абрадаў Віцебшчыны «Вялікая вясельніца» праводзіцца з 2012 г. адзін раз у два гады ў розных раёнах вобласці з мэтай падтрымкі і стымулявання фальклорных і аўтэнтычных калектываў, укаранення аўтэнтычных вясельных абрадаў Віцебшчыны ў сучасную практыку. Конкурс спрыяе адраджэнню, захаванню і папулярызацыі рэгіянальных вясельных традыцый. Кожны год выбіраецца новае месца правядзення, мерапрыемствы ўвасабляюцца ў новых формах.

У 2015 г. адбылася рэканструкцыя вясельнага абраду на этнаграфічных матэрыялах Дубровенскага, Гарадоцкага і Лізненскага раёнаў, на аснове якіх быў створаны відэафільм.

Падчас правядзення «Вялікай вясельніцы» ў г.п. Ушачы ў 2017 г. у конкурсе прынялі ўдзел 16 фальклорных калектываў, адбылася рэканструкцыя вясельных абрадаў заходняга рэгіёна – Ушацкага, Глыбоцкага і Шаркаўшчынскага раёнаў. Упершыню быў паказаны абрад «шанаванне ваўчыцы» з Глыбоцкага раёна. У рамках свята праходзіла выстава вясельных куткоў, з рознымі элементамі абрадаў, а таксама дэманстравалася нацыянальная кухня, гучалі вясельныя песні.

У 2018 г. адбыўся семінар-практыкум для спецыялістаў пн фальклору ў Гарадоцкім раёне, на якім былі прадстаўлены прэзентацыі вясельных абрадаў і песень, асаблівасцей вясельнага строю Гарадоцкага раёна.

У 2019 г. «Вялікая вясельніца» адбылася ў Расонскім краі. Конкурс вясельных абрадаў уключаў у сябе наступныя намінацыі: вясельныя песні Віцебшчыны, вясельны стол, своеасаблівы турнір сваццяў. На свята былі запрошаны госці з Себежскага раёна Пскоўскай вобласці.

Работа па папулярызацыі, захаванню і выяўленню новых вясельных абрадаў і звычаяў не заканчваецца. Унікальная выстава «Вянок нявесты» ў выставачнай зале метадычнага цэнтра выклікала вялікую цікавасць моладзі, як і ўключэнне вясельных звычаяў у сучасны абрад. Усё больш маладых цікавіць тым, як было раней, замаўляюць рагаты вясельны каравай. Фальклорныя калектывы спяваюць абрадавыя вясельныя песні, ставяць «рагаткі» і «дзяруць зайца».

Захаванне вусных народных традыцый патрабуе дакладнага этнаграфічнага вывучэння, якое дазваляе адраджаць іх ва ўсім багаці і разнастайнасці мясцовых праяў. На жаль, зусім мала застаецца аўтэнтычных носьбітаў культурных традыцый. Наш абавязак і адказнасць перад будучыняй – перадаць пакаленням бяспечны культурны вопыт беларускага народа. Пры стварэнні ўмоў для іх захавання і развіцця важна зацікавіць найперш дзяцей і моладзь, а таксама мясцовае насельніцтва.

ЗАХАВАННЕ І ПАДТРЫМКА РАМЕСНЫХ ТРАДЫЦЫЙ У ГРОДЗЕНСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Мурэня А. У.,

*дырэктар дзяржаўнай установы культуры
«Гродзенскі абласны метадычны цэнтр народнай творчасці»*

На сённяшні дзень 18 элементаў нематэрыяльнай культурнай спадчыны (далей – элементы) Гродзенскай вобласці занесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь: «традыцыйныя рамёствы» (10), «традыцыйная ежа» (4), «выканальніцкія мастацтвы» (2), «традыцыйныя цырымоніі» (1), «светапогляд людзей, міфалогія» (1). Элементы НКС «Поразаўская банкуха» і «Беларускія мастацкія практыкі саломаляцтва» былі разгледжаны на пасяджэнні Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь.

Гэта вынік арганізаванай працы, якую можна ўмоўна падзяліць на некалькі этапаў:

I этап. Выяўленне і вывучэнне.

У 2009 г. першыя элементы Гродзеншчыны атрымалі статус гісторыка-культурнай каштоўнасці. Пазней быў складзены спіс элементаў, арыентаваны на перспектыву – «Рэгіянальны інвентар нематэрыяльнай культурнай спадчыны Гродзеншчыны», які штогод абнаўляецца. Згодна з ім распрацоўваецца план работы па выяўленню, адраджэнню і зберажэнню традыцыйнай культуры.

II этап. Унясенне ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

Для ўнясення элементаў з рэгіянальнага інвентару ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь (далей – Дзяржспіс) была складзена Праграма па рэалізацыі рэгіянальнага комплексу мерапрыемстваў па рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі» на 2016–2020 гг. Паводле праграмы кожны год ад вобласці ў Дзяржспіс павінны дадавацца два элементы. Гэта непасрэдная работа раённых устаноў культуры са спецыялістамі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці (АМЦНТ).